

Utredning om gemensamt återbruk av bygg- och anläggningsmaterial i Familjen Helsingborg

Förord

Sweco har fått i uppdrag av Familjen Helsingborg att undersöka möjligheten till ett gemensamt återbruksarbete inom de elva kommuner som ingår i deras organisation. Denna rapport syftar till att ge grundläggande information om de juridiska, ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för ett gemensamt återbruksarbete. Rapporten ska även kunna fungera som beslutsunderlag inom berörda kommuner.

Deltagarkommunerna inom Familjen Helsingborg har varit med i framtagandet genom att besvara en enkät samt fått ta del av ett utkast på rapporten. Renhållningsbolagen har varit delaktiga genom ett diskussionsmöte med tillhörande uppföljningsmöte med representanter från samtliga bolag.

Rapporten har tagits fram av Sweco Sverige AB, med vägledning och gott samarbete med Alfred Nerhagen och Katia Lilja från Helsingborgs stad.

Innehållsförteckning

Introduktion	4
Familjen Helsingborg	5
Hypotes.....	6
Gemensam facilitator	7
Gemensam teknisk plattform.....	7
Frågeställningar	8
Enkät och frågeformulär	8
Kontakt med kommuner, renhållningsbolag och plattformar	8
Resultat	10
Nulägesanalys av återbruk inom Familjen Helsingborg.....	10
Drivkraft och målsättningar	10
Vad återbrukas idag?.....	11
Sammanställning och förmedling av material	11
Logistik och ekonomi	11
Gemensamt återbruk inom Familjen Helsingborg	13
Rollen som facilitator	13
Teknisk återbruksplattform.....	16
Juridiska frågor	19
Ekonomi.....	20
<i>Scenario – ekonomisk uppskattning</i>	21
<i>Case study – Göteborgs stad och Marks kommun</i>	22
Organisatoriska förutsättningar.....	22
Vägen framåt	24
Referenser	26
Bilaga 1 – Resultat av enkätundersökning	
Bilaga 2 - Förrådsinventering	

Introduktion

Vi konsumerar bortom vad vår planet klarar av. Ett cirkulärt samhälle syftar till att minska avfall och resursförbrukning genom att främja återvinning och återanvändning av material. Genom att övergå till ett cirkulärt ekonomiskt system kan vi minska behovet av att utvinna nya resurser och minska mängden avfall som genereras. Offentliga aktörer har en viktig roll att agera föredömligt och främja cirkulära flöden och affärsmodeller för att skapa ett mer resurseffektivt samhälle.

Återbruk spelar en viktig roll inom cirkulär ekonomi. Genom att förlänga livslängden på produkter och material genom reparation, uppgradering och omvandling kan vi minska behovet av att köpa nya varor och därmed minska resursförbrukningen och avfallet. Återbruk möjliggör minskad klimatpåverkan genom att minska behov av att producera nya varor, och de växthusgasutsläpp som följer av energiförbrukning och tillverkningsprocesser (Naturvårdsverket, 2023). Återbruk kan även bidra till att skapa nya affärsmöjligheter och arbetstillfällen inom återvinnings- och renoveringssektorn (Reinhard, G., Segertoft, I., 2022)

Att vi behöver gå från en linjär till en cirkulär ekonomi med ökat återbruk och en etablering av cirkulära system är tydligt och återspeglas i både nationella och internationella åtaganden. Sverige har en målsättning om att ha nettonoll utsläpp senast år 2045 (Naturvårdsverket, 2024) och en nationell handlingsplan för cirkulär ekonomi är framtagen. Denna ska bidra till att nå de nationella och internationella miljö- och klimatmålen (Miljödepartementet, 2021).

Parisavtalet är ett internationellt avtal som antogs av FN:s medlemsländer år 2015 för att bekämpa klimatförändringar (Naturvårdsverket, U.Å). Målet med avtalet är att hålla den globala temperaturökningen under 2 grader Celsius jämfört med förindustriella nivåer och sträva efter att begränsa ökningen till 1,5 grader Celsius. För att uppnå detta uppmanar avtalet länder att minska sina utsläpp av växthusgaser och vidta åtgärder för att anpassa sig till effekterna av klimatförändringarna. Avtalet betonar också behovet av finansiellt stöd från utvecklade länder till utvecklingsländer för att genomföra klimatåtgärder. Parisavtalet är ett viktigt steg mot att uppnå en hållbar och klimatsmart framtid (Europeiska rådet, 2024).

År 2015 antogs Agenda 2030, som är en global handlingsplan för hållbar utveckling, av FN:s medlemsländer. Den består av 17 globala mål, även kända som de globala hållbarhetsmålen, som strävar efter att utrota fattigdom, skydda planeten och säkerställa fred och välbefinnande för alla människor. Målen innefattar bland annat att utrota extrem fattigdom, bekämpa ojämlikhet och orättvisor, främja jämställdhet, säkerställa hållbar konsumtion och produktion, och bekämpa klimatförändringar. Agenda 2030 är en ambitiös plan som syftar till att skapa en mer hållbar och rättvis värld för nuvarande och kommande generationer (Regeringskansliet, U.Å).

Mål 12 i Agenda 2030 – Hållbar konsumtion och produktion - syftar till att säkerställa att vi konsumerar och producerar på ett sätt som är mer hållbart för både människor och planeten. Målet innefattar att minska matsvinn, främja resurseffektivitet och hållbar användning av naturresurser, minska avfallsmängden, och främja hållbarhet inom företag och organisationer. Mål 12 betonar också vikten av att främja information och medvetenhet om hållbar konsumtion och produktion (Regeringskansliet, U.Å II).

Sverige, och dess kommuner och regioner, är en del av omställningen till ett cirkulärt samhälle (SKR, 2024). Återbruk är mer än att minska klimatpåverkan. Det kan även spara resurser, minska avfallsmängden och skapa ekonomiska- och sysselsättningsmöjligheter (Delegationen för Cirkulär Ekonomi, 2021), samt att det kan möjliggöra bevarandet av historiska inslag i staden. Med andra ord, återbruk bidrar till ett mer hållbart samhälle inom alla tre hållbarhetsperspektiv: ekologisk, ekonomisk och social.

Återbruk är inte bara en handling, det är ett sätt att tänka. Genom att återbruka material och ge dem nytt liv, kan vi skapa en mer hållbar framtid för oss själva och kommande generationer.

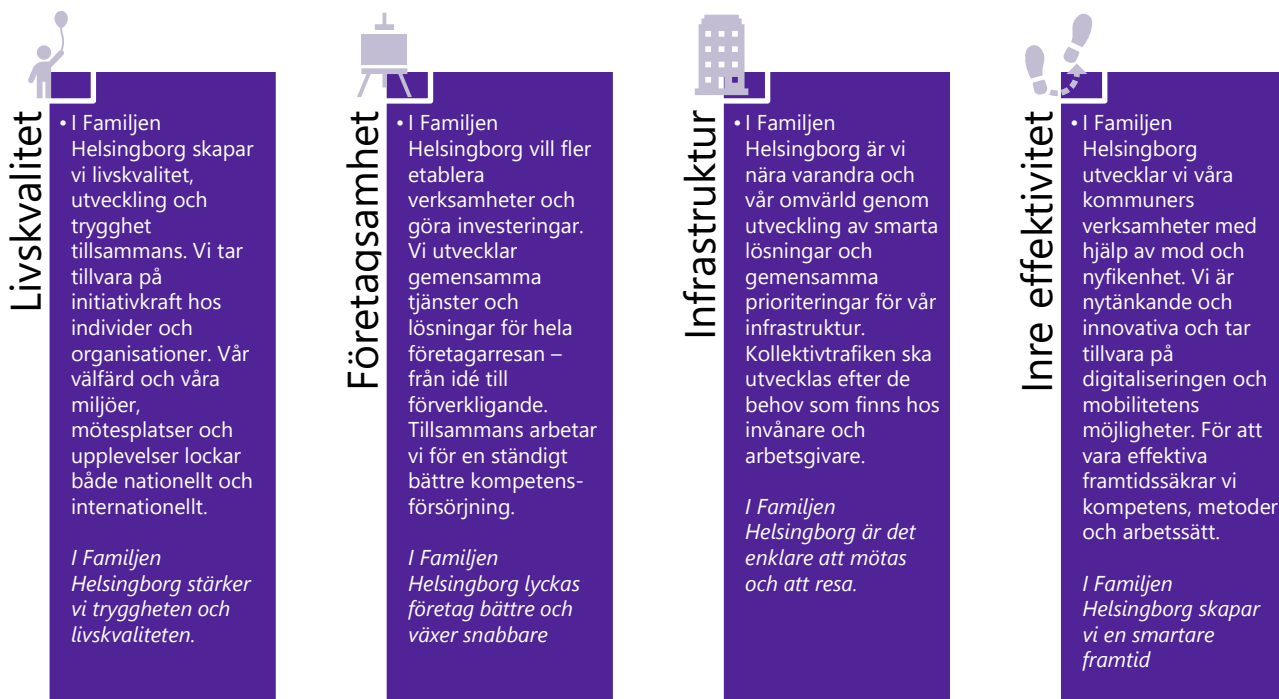
Familjen Helsingborg

Familjen Helsingborg är människor som möts, platser som stimulerar och sammanhang som utvecklar. Här växer både människor och företag. Känslan skapar Familjen Helsingborg.

Familjen Helsingborg är ett samarbete mellan elva kommuner i Skåne och grundas på att de är starkare tillsammans. I kommunerna bor det tillsammans över 350 000 invånare, vilket är lite mer än en fjärdedel av Skånes totala invånarantal. Kommunerna varierar i storlek (yta) och invånarantal.

Kommunerna har alla olika förutsättningar och utgångspunkter och samarbetet inom Familjen Helsingborg bygger på frivillighet tillsammans med ansvar. Alla deltagare känner ett ansvar för arbetet som bedrivs inom samarbetet. Om en kommun inom Familjen Helsingborg vinner så gynnar det alla över tid. Tillsammans blir kommunerna effektivare och de ska våga testa, tillsammans.

Det finns fyra identifierade utvecklingsområden för år 2024–2027 inom Familjen Helsingborg. Dessa presenteras i kortare drag i Figur 1 nedan.

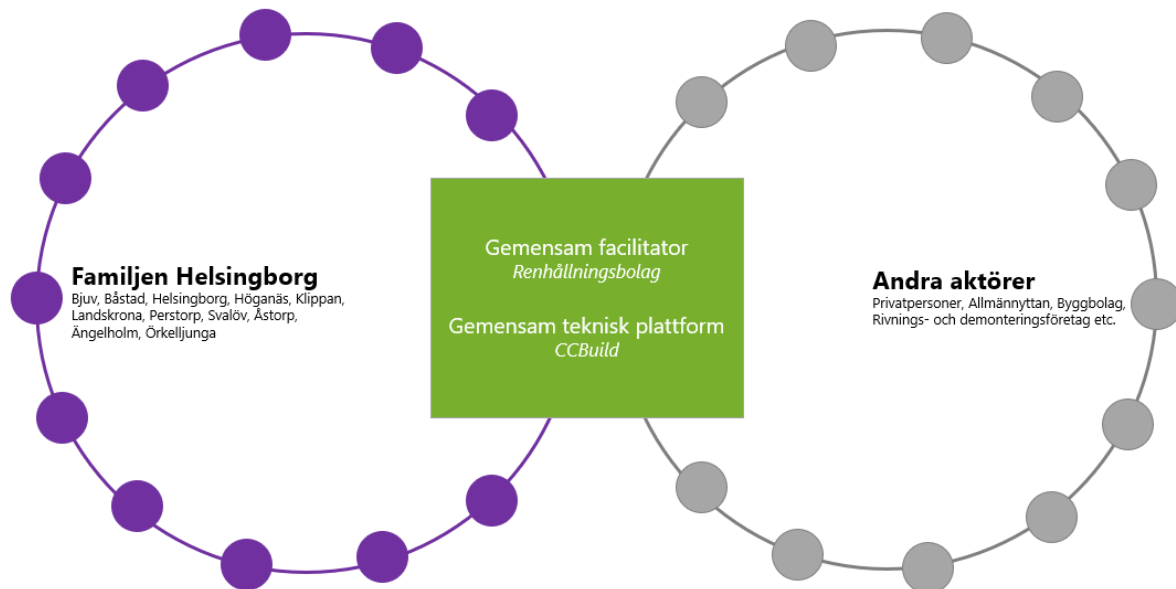

Figur 1 Utvecklingsområden för Familjen Helsingborg under åren 2024 till 2027.

Återbruk kan kopplas till flera av utvecklingsområdena. Bland annat kan återbruk enligt Delegationen för Cirkulär Ekonomi (2021) skapa ekonomiska- och sysselsättningsmöjligheter. Det är också möjligt för återbruk att leda till en högre livskvalitet genom att värna om den arkitektoniska historien i varje kommun. Att kraftsamla och arbeta tillsammans gällande återbruk kan bidra till effektivitet i frågan och de elva kommunernas verksamheter kommer att utvecklas och vara föregångare för kommunalt samarbete.

Hypotes

Utredningen har fått i uppdrag att undersöka möjligheterna för ett gemensamt återbruksarbete av bygg- och anläggningsmaterial inom Familjen Helsingborg genom att analysera och reflektera över en hypotes som är framtagen av tjänstepersoner i Helsingborgs stad (Figur 2). Fokus för utredningen är återbruk inom Familjen Helsingborg samt möjlig gemensam facilitator och tekniska plattformar (se lila och grönt i figur). Återbruk avseende andra aktörer är ett potentiellt tillskott.

Figur 2. Hypotes som utredningen utgår från.

Hypotesen bygger på att kommunerna inom Familjen Helsingborg vill samarbeta för att nå ökat återbruk av bygg- och anläggningsmaterial. Samarbetet bygger på att kommunerna kan förmedla material mellan varandra och därmed minimera att fullt återbrukbara material och produkter slängs. Hypotesen ska vara skalbar, vilket i detta sammanhang innebär att alla kommuner inte behöver delta i samarbetet direkt utan själva ska kunna besluta om och när de vill delta, samt kunna lämna samarbetet. Kommunerna ansvarar för att bedriva ett aktivt arbete med återbruk, och äger materialet/produkterna genom hela processen. Det är även kommunen som sätter pris på material/produkter som ska säljas.

Gemensam facilitator

För att underlätta arbetet för kommunerna är tanken att en gemensam facilitator ska handlas upp. Facilitatorn är tänkt att bistå med arbetskraft på lagerplatserna och löpande inventera och digitalisera material och produkter. De ska även bedöma kvalitet samt upparbeta material och produkter vid behov. Beroende på lagerplatsernas storlek kan en person vara ansvarig för flera lagerplatser, och därmed köra runt till de olika lagerplatserna enligt ett schema. Ytterligare tjänster som transport, marknadsföring och andra administrativa arbetsuppgifter kan vara extra tjänster som kan bistås på beställning av respektive kommun.

Hypotesen föreslår att redan verkande renhållningsbolag inom de olika kommunerna idag skulle potentiellt kunna inta rollen som facilitator: Landskrona – Svalövs Renhållnings AB (LSR), Nordvästra Skånes Renhållnings AB (NSR) och Norra Åsbo Renhållnings AB (NÅRAB). Tanken är att genom att använda redan verkande aktörer finns satta rutiner där det tillökade uppdraget kan inkluderas.

Gemensam teknisk plattform

Hypotesen utgår även från att det inom Familjen Helsingborgs ska upphandlas en gemensam teknisk plattform. Med det menas att varje kommun ska använda sig av samma tekniska plattform där bygg- och anläggningsmaterial som finns tillgängligt för att återbrukas ska marknadsföras. Anledningen till detta grundas på

att förenkla förmedlingen av bygg- och anläggningsmaterial och därmed minimera risken att kommuner behöver hålla koll på ett flertal olika plattformar.

Frågeställningar

Utredningen syftar till att besvara följande frågeställningar kopplat till ovanstående hypotes:

- Hur arbetar de elva kommunerna med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial idag?
- Hur ställer de elva kommunerna sig till ett gemensamt återbruksarbete av bygg- och anläggningsmaterial inom Familjen Helsingborg?
- Kan renhållningsbolagen vara potentiella facilitator?
- Vilka juridiska, ekonomiska och organisatoriska förutsättningar finns det för att de elva kommunerna ska kunna samarbeta om återbruk av bygg- och anläggningsmaterial samt för renhållningsbolagen att verka som facilitator?

Enkät och frågeformulär

För att undersöka hypotesen har en enkät skickats ut till alla elva deltagande kommuner inom Familjen Helsingborg. Innan Sweco fick uppdraget att verka som utredare för detta uppdrag har Helsingborgs stad skickat ut ett frågeformulär. Frågorna i enkäten baseras på frågeformuläret och har utökats med ytterligare frågor. Beslut om vilka frågor som ska läggas till har tagits av Swecos utredare tillsammans med Alfred Nerhagen och Katia Lilja, båda representanter från Helsingborgs stad. Frågorna i enkäten och frågeformuläret var inte identiska, vilket resulterar i att alla kommuner inte besvarat alla frågor. Därmed kan kommuner som presenteras i rapportens resultatkapitel se annorlunda ut beroende på ämne. Representanter från kommunerna som besvarat antingen enkät eller frågeformulär har alla olika befattningar och tillhör olika förvaltningar inom den kommunala organisationen.

Enkäten skickades ut 2 april 2024 och sista dag för att inkomma med svar var 12 april 2024. Enkäten förlängdes två gånger för att säkerställa att alla kommuner hade möjlighet att inkomma med svar. Enkäten skickades ut till tjänstepersoner på respektive kommun. Det är kommunerna själva som inkommit med dessa kontaktpersoner till Helsingborgs stad, innan Sweco fick uppdraget om att genomföra denna utredning. Enkäten bygger på subjektiv bedömning av de tjänstepersoner som fått enkäten till sig. Där var flertal svar från en kommun inkommit, och där bedömningen varit olika har ett snitt tagits för att representera hela kommunen. Detta kan vara till exempel gällande frågan om hur mycket byggnadsmaterial som återbrukas i kommunen idag.

Kommuner som besvarade enkäten var Klippans kommun, Ängelholms kommun, Båstads kommun, Perstorps kommun, Höganäs kommun, Helsingborgs stad, Svalövs kommun och Landskrona kommun. Svaren varierade i detaljeringsgrad och då det var få personer per kommun som besvarade enkäten kan resultatet inte ses som representativt för hela kommunens åsikt.

Kontakt med kommuner, renhållningsbolag och plattformar

Två möten har anordnats tillsammans med representanter från renhållningsbolagen som verkar inom de elva kommunerna. Under det första mötet i april 2024 presenterades hypotesen och tankar från renhållningsbolagens representanter samlades in. Syftet med detta möte var även att ge renhållningsbolagen information om utredningen och få svar på om det finns intresse från dessa att verka som facilitator. Eventuella hinder till renhållningsbolagens roll som facilitator diskuterades också. Till det andra mötet som anordnades 8 maj hade

tjänstepersonerna från renhållningsbolagen haft möjlighet att diskutera möjligheter och potentiella hinder inom deras interna organisation.

Utredarna från Sweco har deltagit i informationsträffar med olika tekniska plattformar anordnats, i syfte att ge information om bland annat användning och prissättning. Tekniska plattformar som kontaktats är CCBUILD, Palats, Loopfront och GoZero.

Rapporten har skickats till tjänstepersonerna på respektive kommun för genomläsning och för att de ska kunna inkomma med kommentarer. Den skickades ut 21 maj 2024 och sista dag att inkomma med kommentarer var 5 juni 2024. Tre kommuner inkom med återkoppling. För att samla tankar från flera kommuner anordnades även ett möte den 5 juni 2024 med syftet att diskutera utkastet på rapporten och möjliggöra för att diskutera återkoppling från kommunerna.

Genom utredningens gång har avstämningar med Alfred Nerhagen och Katia Lilja anordnats. Totalt har åtta avstämningsmöten blivit genomförda under utredningens process.

Resultat

I detta avsnitt presenteras en nulägesbeskrivning av hur kommunerna arbetar med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial idag. Utöver detta beskrivs juridiska, ekonomiska och organisatoriska förutsättningar för att utveckla ett gemensamt återbruk av bygg- och anläggningsmaterial inom Familjen Helsingborg. I avsnittet finns också en jämförelse mellan fyra tekniska plattformar.

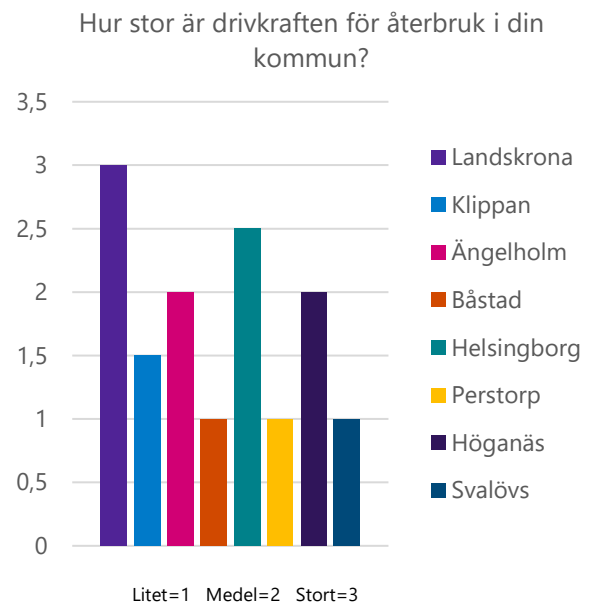
Nulägesanalys av återbruk inom Familjen Helsingborg

Nulägesanalysen utgörs av en subjektiv bedömning om de kommuner som besvarat enkät och frågeformulär har drivkraft och målsättningar inom återbruk samt hur mycket som återbrukas idag. Dessa frågor har valts ut eftersom utredarna på Sweco anser att det är förutsättningar för att accelerera arbetet med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial inom kommunerna. Utöver dessa presenteras även hur kommunerna idag sammanställer och förmedlar bygg- och anläggningsmaterial som är tillgängliga för att återbrukas. Även nuvarande kostnader och storlek för lagerplatser har uppskattats av kommunerna. Kommunernas fullständiga svar till alla ställda frågor i enkäten finns redovisat i Bilaga 1.

Drivkraft och målsättningar

I många av kommunerna inom Familjen Helsingborg finns det drivkraft för att arbeta med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial. Figur 3 presenterar om drivkraften inom de olika kommunerna är lite (1), medel (2) eller stor (3). Resultatet redovisar ett medelvärde på 1,8.

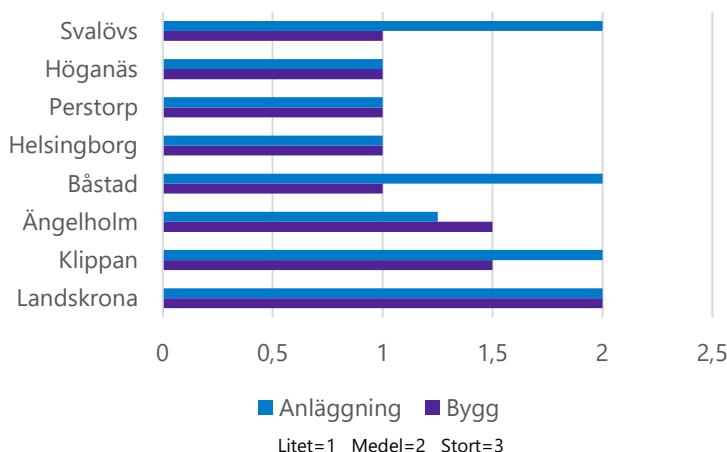
En del av kommunerna som besvarat enkäten redovisar att det finns uppsatta klimatmål inom kommunen, men att specifika målsättningar om just återbrukat material inte finns. I någon av kommunerna håller specifika mål om återbruk på att formuleras och ska antas. En kommun hänvisar till att målsättningar inom miljöcertifieringssystemet Miljöbyggnad för byggnader används som specifika målsättningar för återbruk av byggprodukter.

Figur 3 Drivkraft inom kommunerna för återbruksarbetet.

Vad återbrukas idag?

Hur mycket återbrukas idag i din kommun?

Figur 4 Uppskattning av återbrukat bygg- och anläggningsmaterial.

subjektiv och odefinierat i vidare mening. Det är svårt att få en tydlig uppskattning av mängden idag då det inte sker någon uppföljning i någon av kommunerna.

Kommunerna som besvarade enkäten har gjort en uppskattning på hur mycket bygg- och anläggningsmaterial som återbrukas inom kommunen. Figur 4 presenterar uppskattad mängd i en skala på lite (1), mellan (2) och mycket (3). Resultatet visar att i en del kommuner återbrukas lite av både bygg- och anläggningsmaterial, medan det i andra kommuner återbrukas mer anläggningsmaterial än byggmaterial. Ängelholms kommun uppskattar att det återbrukas mer byggmaterial än anläggningsmaterial. Ingen kommun uppskattar sitt återbruk av bygg- och anläggningsmaterial till mer än medel.

Uppskattningen av lite, mellan och mycket är

Sammanställning och förmedling av material

Kommunerna fick även resonera och besvara frågor angående hur material som finns tillgänglig för återbruk sammanställs. En del kommuner använder någon form av lista i antingen Word eller Excel, en kommun använder redan en den tekniska plattformen CCBUILD. Majoriteten av kommunerna antyder att det ligger på den enskilda projektledaren att hålla koll på material som finns tillgängligt för att återbrukas. Med anledning av detta så sker det lite till ingen förmedling av vilka bygg- och anläggningsmaterial som finns tillgängliga för återbruk inom den egna organisationen. I dagsläget sker det ingen förmedling mellan de elva kommunerna vilka material som finns tillgängligt för återbruk och därmed vad det finns möjligt att köpa. Kommunen som idag använder CCBUILD använder plattformen för att sammanställa bygg- och anläggningsmaterial som finns tillgängliga för återbruk inom den egna organisationen.

Logistik och ekonomi

Kommunerna återkopplar i enkäten att det är svårt att uppskatta nuvarande kostnad för att bedriva deras återbruksarbete, vilket inkluderar både lager som de har samt anställda för att hålla i ordning på dessa. Arbetet med återbruk är oorganiserat och internt inom kommunerna arbetar förvaltningar och bolag på olika sätt med återbruk. Kommunerna konstaterar dock att det finns kostnader till detta, men att de är inkluderade i det vardagliga arbetet inom de olika förvaltningarna. Arbetsuppgifterna som inkluderas i dagens återbruksarbete rymms idag inom befintliga arbetsbeskrivningar och projektbudgetar.

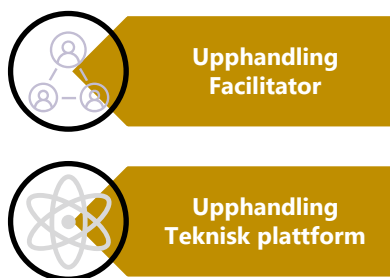
Material som ställs på lager i syfte att återbrukas tillhör många gånger kommunen som helhet och inte den enskilda förvaltningen eller bolaget. Därmed sker ingen betalning mellan förvaltningarna och internt inom bolaget. I den enskilda fall där förvaltningarna vill särskilja materialens ägare så görs detta genom att de placeras på olika lager som enskilda förvaltningar äger. Enligt kommunernas återkoppling i enkäten är det ovanligt att det

sker någon betalning för dessa material utan många gånger skänker en förvaltning material till en annan förvaltning.

Helsingborgs stad, Höganäs kommun, Klippans kommun, Landskrona stad, Ängelholms kommun och Örkelljunga kommun har uppskattat hur stor lageryta som finns i respektive kommuns beslag. Mängden lageryta varierar mellan kommunerna och lagerytorna tillgängliga finns både inom- och utomhus i kommunerna. Det är allt från mindre lagerytor på enskilda kvadratmeter till större områden på tusentals kvadratmeter yta återbrukslager. Merparten av kvadratmeterna lageryta finns i Ängelholms kommun och Helsingborgs stad.

Gemensamt återbruk inom Familjen Helsingborg

Genom att samarbeta ett flertal kommuner inom Familjen Helsingborg finns det potential att öka återbruket av bygg- och anläggningsmaterial. Ett samarbete kommer innebära att mindre nytt material behöver köpas in och därmed bidra till en minskad klimatpåverkan för kommunerna som väljer att delta.

Figur 5 Två-stegsmodell för kommuners deltagande i samarbetet.

Grundläggande för utredningens hypotes är att samarbetet ska vara skalbart. Detta betyder att kommuner själva ska kunna besluta om och när de vill inkluderas i samarbetet, och även möjligtvis gå ur det. Samarbetet kommer på detta sätt grundas på kommunernas enskilda behov. Det ska även vara möjligt för kommunerna att välja nivå på deras egna deltagande. De kan välja att antingen delta i upphandlingen om en gemensam teknisk plattform, om en gemensam facilitator eller båda två. (Figur 5).

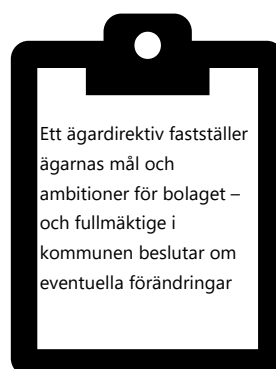
Rollen som facilitator

Rollen som facilitator innebär enligt hypotesen att utföra löpande inventering av förråden (inklusive att hålla lagret uppdaterat och digitaliserat), samt sköta försäljningen av material och produkter som inte återbrukas av kommunerna. Det kan även finnas tilläggstjänster som facilitatorn kan underlätta, vilket bland annat kan vara att hantera transporten av återbrukade material och produkter, genomförande av återbruksinventering på byggarbetsplats samt upparbetningstjänster av materialet. Facilitatorn äger ej materialet utan ägandeskapet kvarstår hos kommunen.

Rollen som facilitator kan de verkande renhållningsbolagen, privata aktörer eller kommunen själva ha. Beroende på vad de enskilda kommunerna har för behov, och i vilken utsträckning de vill arbeta med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial kan olika organisationer inneha rollen som facilitator.

Renhållningsbolagen som facilitator

Renhållningsbolagens ansvarsområden och arbetsuppgifter utgår från deras direktiv. Idag omfattar direktiven avfallshantering för privat- och företagsaktörer. Med detta innebär att bolagen har ett uppdrag att ta hand om avfall. Direktiven nämner att renhållningsbolagen ska arbeta med återbruk, men inte på vilket sätt och i vilken omfattning. Eftersom det inte är mer konkret hur renhållningsbolagen ska arbeta med återbruk behöver möjligheten att renhållningsbolagen ska fungera som facilitatorer undersökas ytterligare. Med dagens direktiv är anses det utmanande för renhållningsbolagen att verka som facilitator i den omfattning som hypotesen föreslår.

Renhållningsbolagen ställer sig positiva till kommunernas vilja att arbeta aktivt med återbruk, men framför också att deras nuvarande direktiv inte omfattar arbete med återbrukade material och produkter för kommunala organisationer. Möjligheten att ändra deras direktiv är möjligt men tar lång tid, och det kräver ett flertal utredningar. Renhållningsbolagen framför även att skapande av ett gemensamt dotterbolag är möjligt, men att det krävs grundliga utredningar som bland annat behöver undersöka bland annat den ekonomiska aspekten samt hur det potentiella dotterbolaget kan motsvara kommunernas behov i återbruksarbetet. Under denna utredning

har renhållningsbolagen framfört att de är intresserade och vill utreda möjligheten för dem att inta rollen som facilitator, men behöver idag prioritera nuvarande huvuduppdrag.

Om renhållningsbolagen intar rollen som facilitatorer kommer finansieringen att hanteras utanför den avgift som hushållen betalar för deras avfallshantering. Renhållningsbolagens utökade uppdrag ska inte påverka hushållen i kommunen och ska därmed inte inkluderas i deras avgift. Kommunerna som vill gå vidare och vara en del i samarbetet med ett gemensamt återbruksarbete kommer att betala för facilitatorernas tjänster. Möjligheten att få externa medel behöver utredas vidare.

Renhållningsbolagen lyfter även att kommunerna har en viktig roll som en offentlig organisation och att de har möjlighet att gå först i att utveckla deras återbruksarbete. Möjligheten att den kommunala organisationen själva verkar som facilitator, för att sedan öppna upp tjänsten för renhållningsbolagen och möjligtvis den privata sektorn, ses som positiv av renhållningsbolagen. På så sätt kan kommunerna samla på sig lärdomar under några år och därefter kunna optimera deras offentliga upphandling av facilitator.

Teckal undantaget

Teckal är ett undantag från regler om offentlig upphandling inom Europeiska unionen. Undantaget innebär att en offentlig myndighet tillåts teckna kontrakt med en juridisk part utan att genomföra en offentlig upphandling. Undantaget kan enbart utövas under förutsättning att två kriterium uppfylls:

- ✓ Kontrollkriteriet - Den offentliga myndigheten som tecknar kontraktet skall utöva kontroll över den juridiska parten i en utsträckning som motsvarar kontrollen över dess egna förvaltningar. Detta möjliggör för den upphandlande myndigheten att ha ett bestämmande inflytande över den juridiska partens strategiska mål och dess viktiga beslut
- ✓ Verksamhetskriteriet - Minst 80 %, av verksamheterna hos den juridiska parten ska utföras åt den offentliga myndighet som utövar kontrollen, utifrån den genomsnittliga totala omsättningen i fråga om varor, tjänster och byggentreprenader under de tre år som föregår tilldelningen.

Om teckal undantaget kan appliceras på detta scenario behöver utredas grundligt och kan genomföras av rådgivande revisionsansvarig eller jurist.

Hamburg undantaget

Upphandlande myndigheter kan under vissa förutsättningar skriva samverkansavtal, samarbetsavtal eller Hamburg-samarbeten med varandra utan att genomföra upphandlingar enligt LOU. Ett av undantagets kriterier är att avtalet ska avse ett samarbete för att nå myndigheternas gemensamma mål. Avtalet får därmed inte ha sitt ursprung enbart i den ena partens behov eftersom det då snarare är en fråga om ett köp. Vidare ska det inte förekomma deltagande av någon privat part samt att inte någon privat leverantör gynnas, varken direkt eller indirekt. En ytterligare förutsättning är att den upphandlande myndigheten som deltar i samarbetet utövar sin verksamhet på den öppna marknaden i en omfattning som understiger 20 procent av de verksamheter som berörs av samarbetet.

Huruvida om Hamburg undantaget kan appliceras på detta scenario behöver utredas grundligt och kan genomföras av rådgivande revisionsansvarig eller jurist.

Kommunen som facilitator

Kommunerna har möjlighet att själva verka som facilitator. Detta innebär att kommunen själva tillsätter arbetskraft på lagerplatserna samt digitaliserar bygg- och anläggningsmaterial som finns tillgängligt för att återbrukas. Att bedriva tjänsten inom kommunernas egen organisation behöver inte vara mer kostsamt än att upphandla en extern facilitator. Kommunerna har möjlighet att hushålla med sina resurser och samtidigt öka sysselsättningsgraden inom kommunen genom att till exempel utbilda personer som idag är utanför arbetsmarknaden. Dock bör det behövs specialistkompetens för att driva ett systematiskt arbete med återbruk.

Till skillnad från om renhållningsbolagen innehar rollen som facilitator avgränsas rollen i kommunens regi till att hantera enbart lagerplatserna tillhörande en kommunorganisation, och möjligheten för att nyttja facilitatorns kompetens om andra kommuners bestånd begränsas. Däremot innebär det även att det kan finnas insikt och kunskap om den egna kommunala organisationen som potentiellt kan underlätta arbetet för den anställde som är ansvarig.

Privat aktör som facilitator

Aktörer på den privata marknaden har möjlighet att bistå med funktionen som facilitator – både gällande arbetskraft och tjänster som transporter och andra administrativa arbetsuppgifter. Det finns till exempel en privat aktör som hyr ut lagerplatser för bygg- och anläggningsmaterial som är tänkt att återbrukas, samt aktörer som erbjuder transport av bygg- och anläggningsmaterial.

Slutsats

Det finns möjligheter för renhållningsbolagen, kommunerna själva samt privata aktörer att inta rollen som facilitator. Renhållningsbolagen framför att möjligheten att skapa ett gemensamt dotterbolag behöver utredas ytterligare samt att det kan ta längre tid att förändra deras nuvarande ägardirektiv för att omfatta återbruksarbete med kommunerna. Därmed är möjligheten för renhållningsbolagen att gå in som facilitator inom snar tid begränsad. Vem som är bör ta rollen som facilitator, och kommunernas vilja och möjlighet att själva göra det, bör utredas i varje kommun samt gemensamt för kommunerna i Familjen Helsingborg.

För att få input från de privata aktörerna rekommenderar Sweco att en RFI (Request For Information) skickas ut. Det är en enklare metod där privata aktörer kan inkomma med tankar gällande vad de anser om tjänsten som facilitator, och huruvida det är något de kan bistå med.

Teknisk återbruksplattform

Att använda en teknisk plattform kan effektivisera återbruksarbetet för kommunerna. Det blir enklare att förmedla bygg- och anläggningsmaterial inom den kommunala organisationen och till den externa marknaden.

Det finns ett flertal tekniska plattformar på marknaden vars syfte är att bland annat underlätta inventering och sammanställning av material och produkter som finns tillgängliga att återbruka. Utredningen har undersökt fyra stycken tekniska plattformar. Dessa har valts ut baserat på att flertal andra kommuner använder dem, och andra större privata aktörer.

De tekniska plattformarna är analyserade utifrån kostnad, tillgänglig marknadsplats, enkelhet att använda, antal användare samt om det finns ytterligare funktioner som kan hjälpa kommunerna i att utveckla deras arbete med återbruk. Detta kan vara till exempel genom att erbjuda utbildning till verktyget och samverkansform.

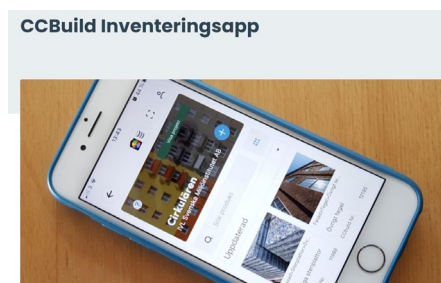
CCBuild

Centrum för cirkulärt byggande (CCBuild) är en arena där branschens aktörer möts och samverkar kring återbruk och cirkulära materialflöden vid byggande, rivning och förvaltning (CCBuild, U.Å). Arenan erbjuder nätverksforum, utbildningar och digitala tjänster som förenklar cirkulärt byggande. CCBuild har en digital inventeringsapp som underlättar för kommunerna att digitalisera deras insamling av inventerade produkter, samt en marknadsarena både internt inom den egna organisationen samt externt (Figur 6). Kommunerna väljer själva när material ska marknadsföras enbart internt, externt eller båda (CCBuild, U.Å II)

När en produkt inventeras uppskattas växthusgasutsläppen som besparas genom återbruk. Klimatdata som används för att beräkna besparingspotentialen hämtas främst från Boverkets klimatdatabas och vid behov från medelvärde av tillgängliga miljövarudeklarationer. Även ekonomisk besparing presenteras och detta baseras på en procentuell minskning av produktens nypris. CCBuild möjliggör därmed att kommunerna kan följa upp ekonomiska- och koldioxidbesparingar.

CCBuild utvecklas kontinuerligt efter marknadens behov. På så sätt är det möjligt att innan upphandling av den tekniska plattformen diskutera kommunernas behov och kartlägga om det finns önskan om en specialanpassning av CCBuild till kommunerna.

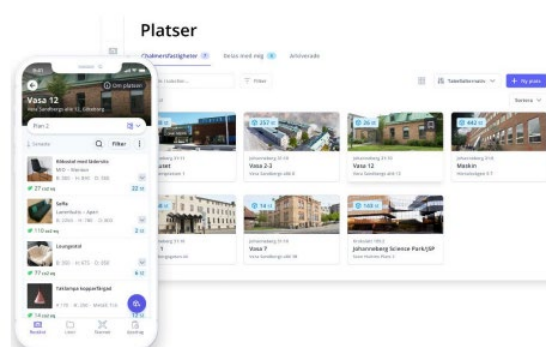
Årskostnad för att använda CCBuild och dess samarbetsforum är 31 500 kronor. I detta ingår att en organisation får lägga upp tio projekt med obegränsade produkter och material i varje. Om en organisation kommer kartlägga fler än tio projekt under ett år kan ett tillägg på 10 000 kronor betalas. I detta fall får då organisationen tio extra projekt (totalt 20 projekt) som kan administreras i portalen.

Figur 6 Marknadsplats och inventeringsapp på CCBuild.

Palats

Palats är en digital plattform som företaget Higate skapat (Byggföretagen, 2021). Med hjälp av den digitala plattformen fokuserar plattformen på att underlätta arbetet med att kartlägga befintliga produkter och byggnadsmaterial. Inuti plattformen kan bland annat produkter och byggnadsmaterial inventeras. Inventeringen möjliggör att produkterna och byggnadsmaterialen kan spåras och hanteras direkt via mobil eller dator och därmed kan en användare veta var vissa produkter befinner sig (Figur 7).

Figur 7 Illustration över Palats inventeringsapp.

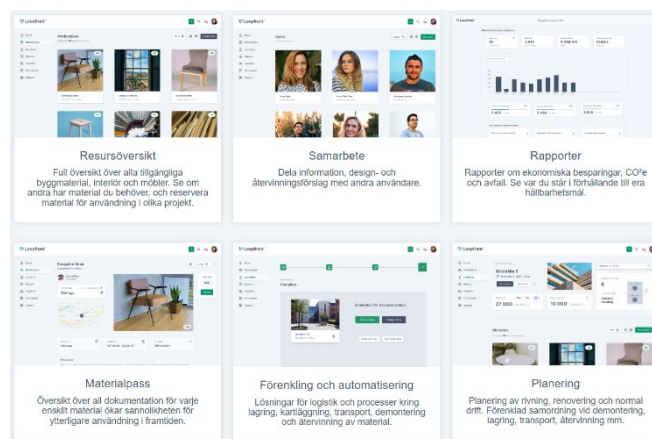
Inventeringen sker genom att användaren tar en bild av produkten och sedan anger mer information om produkten. Exempel på information som kan anges är dess placering vid inventeringstillfället genom att placera ut produktens placering på en planritning.

När en användare av plattformen inventerar en produkt i beräknas både besparing i koldioxid- och pengar. Klimatdata erhålls via schablonvärden för koldioxidbesparingarna från Boverket samt finska SYKE (Lifh, N., Wahlman, C., 2022).

Basutbudet i Palats inkluderar inventeringsapp och marknadsplats. Det är även möjligt att skapa en bild av återbruket i siffror genom att det automatiskt genereras diagram, ta fram underlag till rapporter eller analysera vilka kategorier som är mest värda att fokusera på för bäst resultat. Kostnaden för basutbudet är 174 000 kronor per år.

Loopfront

Loopfront är en digital plattform som är utvecklad i Norge (Lifh, N., Wahlman, C., 2022). Användare har möjlighet att utnyttja plattformen under återbruksprocessen för exempelvis inventering, samverkan, logistik samt redovisning och rapportering (Figur 8). En av nyckelfunktionerna i Loopfront är att plattformens användare ska kunna få en resursöversikt av tillgängliga produkter. Därmed kan användare söka upp produkter och reservera dessa. En nyckelfunktion är att plattformen förenklar lösningar för logistiken gällande förvaring, inventering, frakt och demontering. Bland annat kan andra medverkande, till exempel entreprenörer och arkitekter, bjudas in till plattformen. Loopfront skapar automatiskt genererade rapporter om ekonomiska besparingar samt minskning av koldioxidutsläpp och avfall.

Figur 8 Översikt av vad Loopfront erbjuder i sin tjänst.

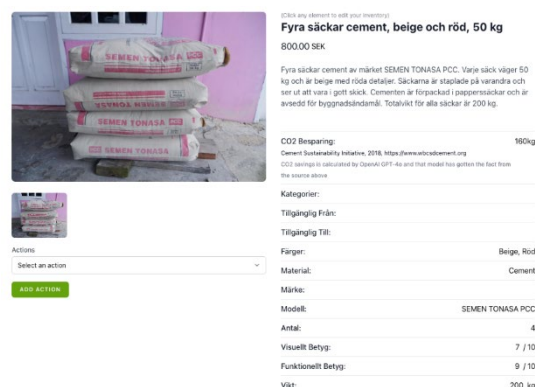
Loopfront har en prismodell som baseras på ett pris med basfunktioner, och tilläggfunktioner som anpassas efter beställare. I basutbudet ingår möjligheten att kartlägga inventarier samt beräkningar gällande minskningen av växthusgasutsläpp. I tilläggfunktionen ingår bland annat att det automatiskt genereras uppföljningsrapporter,

utbildning och strategiskt stöd i återbruksarbetet. För basutbudet uppskattas prissättningen för ett år till 160 000 kronor (Loopfront, U.Å).

GoZero

GoZero är en app som erbjuder funktioner för inventering och registrering med stöd av OpenAI samt möjligheter att sälja, skänka eller köpa återanvändbara produkter (PreZero, U.Å). Vid inventering skannar AI funktionen dina produkter och för en uppskattning av produkttyp samt dess mått och vikt (Figur 9). GoZero uppskattar också hur mycket koldioxid som sparas. Källan för koldioxidutsläppen är beräknad av OpenAI, vilket gör att källan inte alltid kan säkerställas.

Beroende på hur många användare som ska använda funktionen, hur mycket material som ska inventeras och behov av support finns olika betalningsplaner. För businessversionen med dedikerad support, 30 användare och potential för 5 000 inventerade produkter och material kostar GoZero cirka 33 000 kr per år. För obegränsat antal användare och 25 000 inventerade produkter kostar tilläggsfunktionen 88 000 kr per år.

Figur 9 Exempel på inventerad produkt i GoZero.

Slutsats

De tekniska återbruksplattformar som har undersökts i utredningen används alla av någon eller några kommuner i Sverige. Alla ger en uppskattning på ekonomi- och koldioxidbesparing samt underlättar återbruksinventeringen. Majoriteten av kommunerna i Familjen Helsingborg som besvarade enkäten återkopplade att de återbrukar lite bygg- eller anläggningsmaterial idag samt att drivkraften i återbruksarbetet är medel. De återkopplar också att de flesta arbetar med återbruk i liten skala.

Baserat på att majoriteten av kommunerna är i starten av sitt arbete med återbruk kommer kommunerna att gynnas av en samverkansarena med andra kommunala organisationer. CCBUILD och Palats har ett stort nätverk där det går att samverka med kommunala organisationer och företag som arbetat en längre tid med återbruk, och ta lärdomar av deras erfarenheter. CCBUILD är dock ekonomiskt fördelaktigt i jämförelse med de andra plattformarna som är dyrare. Undantaget är GoZero, men eftersom OpenAI används i appen och det är svårare att spåra källa till data som används för att uppskatta ekonomi- och koldioxidbesparingar, anses inte denna användbar för kommunala organisationer.

Juridiska frågor

Sverige strävar efter att så lite som möjligt ska bli avfall (Naturvårdsverket, 2024). Det avfall som inte kan förebyggas ska återanvändas, materialåtervinnas och i sista steg energiåtervinnas (Naturskyddsföreningen, 2021). Rådande lagstiftning har gråzoner som kan hindra offentliga organisationer att sälja och skänka material som inte längre behövs inom organisationen.

Göteborgsregionen, i samarbete med nätverket Cirkulär kommun, publicerade 2023 en förstudierapport som syftar till att utforska förutsättningarna för att skapa gemensamma system för återbruk av möbler mellan kommuner inom Göteborgsregionen (Göteborgsregionen, 2023; Figur 10). I utredningen beskrivs två scenarier:

Figur 10 Cirkulära möbler tillsammans - framtagen av Göteborgsregionen.

1. Sex kommuner inom Göteborgsregionen har ingått ett samarbete där man delar möbler mellan varandra. När möblerna funnits tillgängliga på kommunens interna plattform/möbelbibliotek i tre månader och de inte efterfrågats blir möblerna tillgänglig för de fem andra kommunerna som då har möjlighet att boka möblerna till sina verksamheter.

2. Tre mindre kommuner har svårt att få till ett resurseffektivt återbruk på egen hand. Genom att dela på en möbelsamordnare, en digital delningsplattform/möbelbibliotek, ett lager och transportlösningar har de möjlighet att ta tillvara och återbruka möbler i stället för att kassera dem.

Utredningens juridiska ombud har, tillsammans med utlåtanden från bland annat SKR, dragit slutsatsen att det inte ska innebära några juridiska problem att samverka på det sätt som beskrivs i scenarierna ovan. Detta motiveras med att det handlar om välgrundat miljöarbete och att hushålla med medborgarnas skattepengar. Slutgiltig bedömning är att det finns starka skäl för att pröva kommunal samverkan inom återbruksprodukter.

Göteborgs stad har tagit fram en juridisk vägledning för återanvändning av material och produkter där perspektivet av att sälja och skänka internt samt externt tas upp (Göteborgs stad, 2017). För försäljning både internt och externt föreslår Göteborgs stad att inleda med en värdering av objektet på objektiva grunder. Vägledningen förmedlar också att värdet för liknande föremål som säljs internt ska jämföras med det egna föremålet, eller ska en utomstående värderingsperson anlitas för värderingen. Skillnaden mellan de två processerna är att vid försäljning externt ska objektet annonseras ut och säljas till högstbjudande. Flera anbud på objektet visar på att konkurrensmöjligheter, affärsmässighet och objektivitet iakttas och anbudsprovning sker. Försäljning av objekt under marknadsmässigt pris kan leda till att kommunallagen (1991:900) aktualiseras, det vill säga att man gynnar en enskild aktör.

Lag (2016:1145) om offentlig upphandling - LOU

När offentlig sektor köper varor, tjänster eller byggtreprenader sker det oftast genom en offentlig upphandling. Offentlig upphandling är en lagreglerad inköpsprocess som ska se till att offentliga inköp öppnas för konkurrens och att offentliga medel används så effektivt som möjligt.

Konkurrensverket

Om en kommun i stället vill skänka bort material och produkter så behöver dessa enligt Göteborgs stads vägledning sakna ekonomiskt värde. Bedömningen av värdet kan ske av kommunen och en extern värderingsperson behöver inte anlitas. Göteborgs stad fastslår också att om objektet kostar mer att sälja än försäljningen återbetalar så får det anses som att objektet saknar värde.

Rekommendation

Utredningen från Göteborgsregionen redovisar att det bör vara möjligt för ett avgränsat antal kommuner att samverka gällande återbruk. Dock är utredningen framtagen baserat på att möbler ska återbrukas, och att det är högst sex kommuner som deltar i samarbetet. För att applicera och tolka detta till bygg- och anläggningsmaterial, samt med en potential av att elva kommuner deltar i samarbetet, rekommenderas att jurister från deltagande kommuner tar fram en egen tolkning av juridiska hinder och möjligheter. Detta görs förslagsvis i samarbete mellan kommunerna.

Ekonomi

Genom att handla upp en gemensam facilitator, och därmed ta hjälp av flera resurser med kompetens inom upphandling, kan kommunerna resurshålla med sina ekonomiska medel. Utöver upphandlingen tillkommer avgifter för den potentiella facilitatorn. Under detta avsnitt resoneras kring olika typer av kostnadsupplägg för facilitatorn och investeringskostnad samt ett scenario för vad återbruk skulle kunna komma att kosta i de enskilda kommunerna.

Avgift för facilitator

För att resonera kring olika typer av kostnadsupplägg för facilitatorn har det undersökts hur kommunernas utlägg till Familjen Helsingborg genomförs. För att delta i samarbetet och nyttja tjänsterna som medföljer inom Familjen Helsingborg baseras taxan på antal invånare i kommunen. Fördelar med att taxan baseras på antal invånare är att deltagande kommuner kan likställas mot varandra och vara oberoende av storlek. Taxan baseras på så sätt enbart på antalet invånare och taxan ställs inte i relation till hur mycket bygg- och anläggningsmaterial som kan återbrukas av deltagande kommuner. Detta innebär att en mindre kommun kan betala en lägre taxa baserat på deras invånarantal, men fortfarande nyttja tjänsten från facilitatorn lika mycket som en större kommun med fler antal invånare.

Ett ytterligare alternativ är att taxeringen baseras på hur mycket återbruk av bygg- och anläggningsmaterial som potentiellt kommer användas av deltagande kommuner. De större kommunerna kommer förmodligen använda mer material, vilket kan resultera i att deras taxa blir högre än de mindre kommunerna som inte använder lika mycket. Facilitatorn kommer med största sannolikhet att användas mer frekvent av vissa kommuner än andra och därmed kan de betala en högre taxa.

Ytterligare kostnader

Att accelerera arbetet med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial kommer förmodligen kräva ytterligare investeringskostnader för deltagande kommuner. Investeringar kan exempelvis vara i form av att utveckla nuvarande lagerplatser samt att genomföra kompetensutvecklingsinsatser för personal inom kommunen som ska arbeta med återbruk. Ytterligare kostnader för återbruksarbetet kan kopplas till återbruksinventeringar, kvalitetssäkring och produkters potentiella behov av rekonditionering.

Scenario – ekonomisk uppskattning

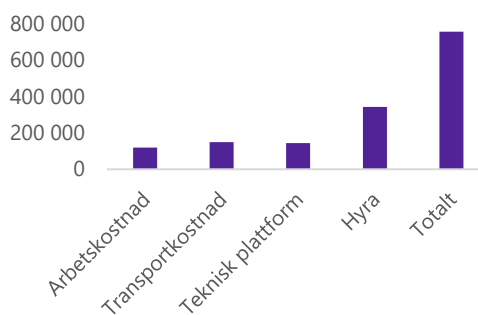
För att ge en grov uppskattning av vad ett accelererat återbruksarbete kan kosta har denna utredning tagit fram ett ekonomiskt scenario. Detta scenario baseras på antaganden som att:

- Fem kommuner deltar i upphandlingen om gemensam facilitator och gemensam teknisk plattform
- Fyra anställda som ronderar mellan lagerplatser
- Den anställde har en månadsinkomst på 30 000 kronor
- Medelhyran för lagerplatserna ligger på 69 000 kronor i månaden
- CCBUILD används som teknisk plattform
- Körsträckan slås ut till två mil per dag
- Avgiften för facilitator baseras på antal invånare

Transportkostnad har uppskattats med schablonsiffra från år 2021 på godstransporter från Trafikanalys (Trafikanalys, 2022). Beroende på de enskilda kommunernas behov och önskemål av vad facilitatorn ska bistå med kan avgiften för facilitatorn skilja sig mellan kommunerna.

Scenariot inkluderar även besparingspotentialen av att använda återbrukat bygg- och anläggningsmaterial. För att kunna jämföra nypris och pris på återbrukat vara har fyra olika produkter (gatsten, fönster, tegel och inspektionslucka) inkluderats i beräkningen. Dessa fyra produkter har valts ut baserat på att det fanns flera leverantörer som sålde dessa på CCBUILD, och att det därmed var möjligt att få en bra uppfattning om priset på en återbrukat produkt.

För personal-, transport-, hyra och teknisk plattform, för fem kommuner, kan återbruksarbetet uppskattas till runt 760 000 kronor i månaden (Figur 11). Detta resulterar i en summa på 151 500 kronor i månaden per kommun. I denna summa ingår inte material som köps in.

Figur 11 Kostnadsfördelningar i månaden för återbruksarbetet för fem kommuner.

Tabell 1 Mängd och kostnad för olika typer av material.

	Uppskattad mängd/år	Nyproducerat material	Återbrukat material
Gatsten	1 000 m ²	1599 kr/m ²	1250 kr/m ²
Fönster	30 st	8000 kr/st	900 kr/st
Tegel	7 000 st	21 kr/st	18 kr/st
Inspektionslucka	20 st	620 kr/st	200 kr/st

Vid jämförelse av vad det kan kosta för material som är nyproducerat respektive återbrukat, uppskattas det att återbruk har en potential att spara 3,5 miljoner kronor om året för fem kommuner, vilket resulterar i en uppskattad besparing på cirka 60 000 kronor i månaden per kommun. Uträkningen baseras på uppskattningen som presenteras i Tabell 1.

Case study – Göteborgs stad och Marks kommun

Den tekniska plattformen Palats har delat med sig av ett exempel där Göteborgs stad och Marks kommun redovisar sina besparingar i ekonomiska medel och vilka förutsättningar kommunerna hade under år 2022 (Figur 12). Göteborgs stad med, över 600 000 invånare och 55 000 medarbetare inom den kommunala organisationen, gjorde en besparing på 1,9 miljoner kronor per månad, vilket resulterade i en besparing av över 40 ton koldioxidekvivalenter. Marks kommun är mycket mindre med sina 35 000 invånare och 3 500 medarbetare inom den kommunala organisationen men gjorde ändå besparingar på nästan 180 000 kronor per månad. Detta resulterade i en minskning på 3 000 kilo koldioxidekvivalenter.

	Göteborgs stad 604 000 invånare 55 000 medarbetare	Marks kommun 35 000 invånare 3 500 medarbetare
Besparing per månad*	<ul style="list-style-type: none"> 1 900 000 kr 41 000 kg CO₂e 	<ul style="list-style-type: none"> 178 000 kr 3 000 kg CO₂e
Förutsättningar	<ul style="list-style-type: none"> 1200 kvm mellanlager Outsourcar transporter <ul style="list-style-type: none"> 150 transporter/vecka 1 bil, 2 personer, 5 dagar/vecka 2,5 st medarbetare <ul style="list-style-type: none"> Samordnare - 100 % Depåansvarig - 100 % Logistiksamordnare - 50 % 	<ul style="list-style-type: none"> Ingen lageryta (letar yta) Sköter transporter själva <ul style="list-style-type: none"> 4 transporter/månad 1 bil 2,5 st medarbetare <ul style="list-style-type: none"> Arbetsledare - 100 % Bidraganställd - 100 % Arbetsträning - 50 %

Figur 12 Exempel från Palats om besparingspotential och förutsättningar för Göteborgs stad och Marks kommun.

De två kommunerna hade olika förutsättningar att förhålla sig till. Bland annat hade Göteborgs stad ett mellanlager medan Marks kommun inte hade en lageryta där de kunde förvara produkter och material. Avseende transporter skötte Marks kommun det själva medan Göteborgs stad köpte in som tjänst. Antal anställda som arbetade med återbruk var densamma för dom båda kommunerna, men deras anställningsform skiljde sig en del.

Jämförelsen mellan Göteborgs stad och Marks kommun visar att arbete med återbrukade produkter och material har potential att löna sig både ekonomiskt och avseende växthusgasutsläpp. Jämför vi besparingen per invånare så sparar Göteborgs stad 3,15 kronor per invånare och Marks kommun 5,09 kronor per invånare.

Rekommendation

Oavsett mycket en kommun arbetar med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial idag så finns det redan kostnader som kan kopplas till detta arbete. Majoriteten av kommunerna inom Familjen Helsingborg tycker att det är svårt att uppskatta nuvarande kostnader för återbruk eftersom många av dessa är inkluderade i andra poster i resultaträkningen. För att kunna uppskatta besparingspotentialen av ett utökat arbete med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial rekommenderas att deltagande kommuner undersöker och synliggör de nuvarande kostnaderna för återbruket som bedrivs idag.

Organisatoriska förutsättningar

Baserat på samtal med kommuner i Familjen Helsingborg bedrivs återbruksarbetet i kommunerna inom befintliga tjänster, och i många kommuner finns det inga uttalade arbetsuppgifter kopplat till återbruk. Dessa tjänster ryms ofta inom det frivilliga utrymmet hos projektledarna. Om återbruksarbetet ska bli etablerat och genomsyra hela den kommunala organisationen är det viktigt att tid avsätts för personal att arbeta med återbruksfrågan (SLU, 2023). Detta kan ske i form av att beställa externa tjänster som till exempel återbruksinventeringar samt att uppdatera och kontrollera den tekniska plattformen där material sammanställs och marknadsförs. Utöver projektledarna och alternativ hållbarhetsansvarig behöver även tid avsättas för att bibehålla kommunikation och samarbete kring återbruk inom Familjen Helsingborg.

Inkomna enkätsvar redovisar att drivkraften gällande återbruk skiljer sig mellan kommunerna. Ingen av kommunerna har mål kopplat direkt till återbruk, men däremot har de flesta kommuner någon form av klimat-

eller hållbarhetsmål. På så sätt kan det inte garanteras att det idag finns politisk enighet om att återbruksfrågan ska prioriteras eller att arbetet ska utvecklas ytterligare. Kommunerna kan därför försöka säkerställa att det finns möjlighet att få någon form av politisk enighet i att återbruksfrågan ska arbetas med. Det kan finnas andra politiska frågor som är viktigare för den enskilda kommunen. Det är därför väsentligt att resurser avsätts för att komma fram till hur återbruksfrågan ska drivas på politisk nivå.

Likaväl som det behövs enighet på en politisk nivå behöver kommunerna avsätta resurser för att driva återbruksfrågan inom den kommunala organisationen. Detta för att möjligheten att gå från att återbruksarbetet drivs av eldsjälare till att vara ett systematiskt och självklart arbetssätt. Enkätsvaren redovisar att det inom de flesta kommunala organisationer är ett flertal förvaltningar som arbetar direkt med återbruk, och ytterligare som arbetar indirekt. Det är därmed väsentligt att få med alla i återbruksarbetet och därför av största vikt att avsätta resurser på flera förvaltningar.

Case study – Göteborgs stad och Marks kommun

Palats har delat med sig av en sammanställning gällande vad deras nuvarande kunder hade gjort om de var en kommun med 30 000 – 100 000 invånare och skulle börjat om med deras återbruksarbete från början. Den första lärdomen de vill dela med sig av är att det krävs med samordningsarbete än vad som tros i början. Kunderna rekommenderar generellt en samordnare på 50–75% som ansvarar för marknadsföring, inventering, lagerhantering och logistiksamordning. Logistik är en viktig del i ett lyckat återbruksarbete och kunderna föreslår att det bör finnas minst ett transportmedel tillgängligt (förslagsvis B-körkort lastbil), och två personer anställda som arbetar heltid, totalt 80 timmar i veckan för båda. Vidare trycker kunderna på att det behövs minst lagerplatser på mellan 500 – 1 000 kvadratmeter. Det krävs oftast större platser än vad som tänkts i början. Slutligen trycker kunderna på att ett bra digitalt stöd är väsentligt för att återbruksarbetet ska bli aktivt och inte riskera att det blir stillastående. Genom en plattform som är pedagogisk och lätthanterlig kommer fler personer i organisationen vilja lära sig hur deras arbetsuppgifter dockar an till återbruksarbetet, och det kommer inte finnas ett tydligt hinder för hur återbruk av bygg- och anläggningsmaterial ska kunna öka.

Case study – Bygghubben i Linköping

Bygghubben är ett lokalt initiativ i Östergötland som drivs och ägs av flera stora aktörer i bygg- och fastighetsbranschen. Initiativet har sex delägare: BC Bygg, Haga Rot, RP – Hållbar kontorsinredning, Teknikbyggarna, Wilzéns och Åhlin&Ekeröth Byggnads AB. Renall och Länsförsäkringar Östgöta är så kallade guldpartners.

Bygghubben tar emot byggmaterial från fastighetsägare och entreprenörer efter överenskommelse. Däremot tar Bygghubben inte emot material från privatpersoner, utan det materialet får säljas på eget bevåg. För de organisationer som lämnar material till Bygghubben utbetalas inget arvode utan fördelen med att lämna in material för återbruk är att avgifter för avfallshantering exkluderas, och som samarbetspartner sparas även avgifter för transport då detta erbjuds till dem av Bygghubben gratis. De använder sig av den digitala plattformen Palats för att förmedla material som finns tillgängligt att köpa och prissättningen blir utförd när materialet har lämnats till Bygghubben.

Byggmaterial och produkter som blivit inlämnade till Bygghubben säljs till företag och privatpersoner. Försäljning sker i butiken eller via webbshop. Intresset från privatpersoner har ökat markant de senaste åren och uppskattas stå för ca 40 % av all försäljning. Resten står olika typer av företag för.

Vägen framåt

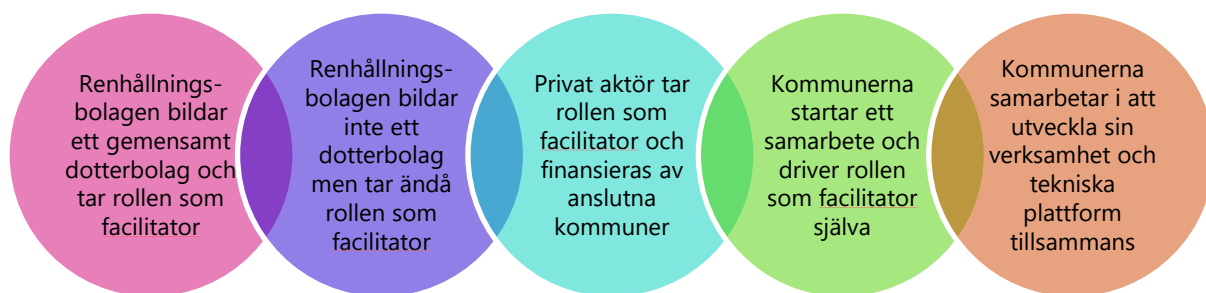
Samarbetet inom Familjen Helsingborg gällande återbruk av bygg- och anläggningsmaterial behöver starta nu. Ett första steg är att kommunerna får bättre koll på hur mycket bygg- och anläggningsmaterial som återbrukas idag, samt vilka lagerplatser som finns inom den interna organisationen. Fördelaktigt hade varit om kommunerna också börjar undersöka vilka kostnader som finns kopplat till det återbruksarbete som bedrivs i kommunen idag. Respektive kommun behöver också ta ställning till ifall de vill vara inkluderade i ett återbrukssamarbete inom Familjen Helsingborg, samt på vilka sätt de i så fall vill delta. Det finns möjlighet att vara delaktig i både upphandlingen av facilitator samt upphandlingen om den tekniska plattformen, eller enskilt. Likaväl kanske detta inte är aktuellt för alla kommuner, utan vissa ser kanske hellre att fokus läggs på ett samarbetsforum inom just återbruk av bygg- och anläggningsprodukter.

Få koll
Ta ställning
Ta fram rutiner och tolkningar

En central sak att utreda vidare är den juridiska frågan kopplat till förmedling av material. Denna utredning har baserat det juridiska avsnittet på Göteborgsregionen och Göteborgs stads riktlinjer. Familjen Helsingborg föreslås sammanställa ett liknande dokument för den egna situationen gällande återbruk av bygg- och anläggningsmaterial. Om tolkningen av lagar är att det är möjligt, bör en rutin tas fram för att säkerställa hur försäljning och skänkning av material ska hanteras inom Familjen Helsingborg.

Vägen framåt kan summeras i fem olika scenarier, se Figur 13.

Figur 13 Fem alternativa vägar framåt.

Då renhållningsbolagen framfört att de ser positivt på att kommunen går först och visar huruvida rollen som facilitator kan fungera, samt att det finns en osäkerhet kring skapandet av ett dotterbolag, anses de två första vägarna som oklara. Nästa väg framåt är att en privat aktör tar rollen som facilitator och att denna finansieras av deltagande kommuner. Här rekommenderar utredningen att det genomförs en Request for Information (RFI) till privata aktörer för att få information om huruvida de ställer sig till facilitator rollen.

Kommunerna har själva en möjlighet att verka som facilitator och måste ta ställning till om det är vägen de vill gå. Parallellt kan diskussionen om en upphandlad gemensam facilitator fortgå. I detta fall behöver kommunerna ta ställning till vilket behov de har av en gemensam facilitator, och när en sådan kan upphandlas.

En förutsättning för att enklare kunna samarbeta inom återbruksfrågan är att det är enkelt att förmedla material internt och mellan kommunerna. För att detta ska kunna ske på smidigast sätt är det bra om det finns en teknisk plattform som används av alla. Kommunerna inom Familjen Helsingborg behöver ta ställning till om det finns en önskan att samverka angående upphandling av en teknisk plattform.

Kommunerna inom Familjen Helsingborg kan accelerera deras arbete redan nu. Sammanfattningsvis har nedanstående lista sammanställts:

1. Låt kommunerna inom Familjen Helsingborg ta beslut om hur ett fortsatt samarbete kring återbruk av bygg och anläggningsmaterial ska drivas och vilka kommuner som ska ingå.
2. Tillsätt en projektledare under ca 2 år (deltid). Finansiering kan till exempel komma från en gemensam ansökan till Familjen Helsingborg.
3. Kartlägg med en gemensam metod hur respektive kommuns förråd används. Kartläggningen fokuserar på material och använda resurser. Resultatet tjänar som underlag för framtida upphandling.
4. Gör en gemensam RFI för att kartlägga intresset från privata aktörer att verka som facilitator.
5. Utreda förutsättningarna för att kommunerna själva blir facilitator.
6. Utvärdera resultat av RFI och förutsättningar för kommunen som facilitator och ta beslut på vägval.
7. Gör en gemensam upphandling av teknisk plattform. Ska finnas möjlighet för kommuner att både ansluta och lämna vid senare tillfälle.
8. Upphandla facilitator eller skapa organisation för kommunal facilitator.

“Det absolut viktigaste efter denna utredning är att kommunerna accelererar sitt arbete med återbruk av bygg- och anläggningsmaterial direkt. Det finns inte tid att vänta på potentiell facilitator utan kommunerna kan börja med ett flertal aktiviteter som kommer underlätta arbetet på vägen”

*Sofie Hansen & Anders Ekstrand,
Hållbarhetskonsulter på Sweco*

Referenser

1. Byggföretagen, 2021. Palats. Hämtad 2024-06-26. <https://byggforetagen.se/digitalisering-i-byggbranschen/palats/>
2. CCBuild, Utan År. Hämtad 2024-06-13. <https://ccbuild.se/om-oss/>
3. CCBuild, Utan År II. Hämtad 2024-06-26. <https://ccbuild.se/digitala-tjanster/ccbuild-inventeringsapp/>
4. Delegation för Cirkulär Ekonomi, 2021. Slutrapport och förslag från expertgruppen om återbruk. Hämtad 2024-06-07. https://www.delegationcirkularekonomi.se/4912bb/globalassets/syskonwebbar/delegationen-for-cirkular-ekonomi/rapporter/2021/2112_slutrapport-expertgrupp-aterbruk.pdf
5. Europeiska rådet, 2024. Parisavtalet om klimatförändringar. Hämtad 2024-06-15. <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/climate-change/paris-agreement/>
6. Göteborgsregionen, 2023. Cirkulära möbler tillsammans. Hämtad 2024-03-21. <https://goteborgsregionen.se/kunskapsbank/cirkularamoblertillsammans.5.65012a7818b37f274b57faf.html>
7. Göteborgs stad, 2017. Återanvänd i Göteborgs stad. Hämtad 2024-02-27. <https://goteborg.se/wps/wcm/connect/fc259b3a-0d81-4ccf-bcad-4cee4d105191/%C3%85teranv%C3%A4nd+i+G%C3%B6teborgs+Stad+-+juridisk+v%C3%A4gledning.pdf?MOD=AJPERES>
8. Lifh, N., Wahlman, C. 2022. Digitala plattformar som främjar återbruk. Hämtad 2024-05-17. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1684426/FULLTEXT01.pdf>
9. Loopfront, U.Å. Our Price Plans. Hämtad 2024-06-26. <https://www.loopfront.com/product/price-model>
10. Miljödepartementet, 2021. Cirkulär ekonomi – Handlingsplan för omställning av Sverige. Hämtad 2024-04-02. <https://www.regeringen.se/contentassets/4875dd887fd34edabd8c1d928a04f7ba/cirkular-ekonomi-handlingsplan-for-omstallning-av-sverige.pdf>
11. Naturskyddsforeningen, 2021. Avfallstrappan. Hämtad 2024-04-09. <https://www.naturskyddsforeningen.se/faktablad/avfallstrappan/>
12. Naturvårdsverket, 2024. Sveriges klimatmål och klimatpolitiska ramverk. Hämtad 2024-05-06. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/sveriges-klimatarbete/sveriges-klimatmal-och-klimatpolitiska-ramverk/>
13. Naturvårdsverket, 2023. Att göra mer med mindre – Nationell avfallsplan och avfallsförebyggande program 2018–2024. Reviderad 2020. Hämtad 2024-06-18. <https://www.naturvardsverket.se/4afd66/globalassets/media/publikationer-pdf/7100/978-91-620-7132-5.pdf>
14. Naturvårdsverket, 2024. Avfall och avfallsförebyggande. Hämtad 2024-06-17. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/avfall/>
15. Naturvårdsverket, Utan År. Vad är Parisavtalet? Hämtad 2024-06-24. <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/klimatomstallningen/det-globala-klimatarbetet/parisavtalet/vad-ar-parisavtalet/>
16. PreZero, Utan År. Hämtad 2024-06-24. <https://www.prezero.se/tjanster-utrustning/aterbrukstjansten-gozero>
17. Regeringskansliet, Utan År. Agenda 2030 för hållbar utveckling. Hämtad 2024-06-22. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/>
18. Regeringskansliet, Utan År II. Agenda 2030 – Mål 12 – Hållbar konsumtion och produktion. Hämtad 2024-02-18. <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/globala-malen-och-agenda-2030/agenda-2030-mal-12-hallbar-konsumtion-och-produktion/>
19. Reinhard, G., Segertoft, I. 2022. Återbruk av byggnadsmaterial – En naturlig del av byggprocessen. Hämtad 2024-03-19. <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9090754&fileId=9090766>
20. SKR, 2024. SKR:s programberedning för hållbar omställning. Hämtad 2024-06-24. <https://skr.se/skr/samhallsplaneringinfrastruktur/miljoklimatochhalsa/klimat/programberedningforhallbaromstallning.69451.html>

21. SLU, 2023. Återbruk av allmänna lekplatser. Hämtad 2024-06-26. <https://stud.epsilon.slu.se/18943/1/stalhandske-i-20230614.pdf>
22. Trafikanalys, 2022. Transportsektorns samhällsekonomiska kostnader för 2021. Hämtad 2024-06-13. <https://www.trafa.se/etiketter/transportovergripande/transportsektorns-samhallsekonomiska-kostnader-for-2021-13012/>